

Дорошенко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри естетичного виховання

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАТЕЛЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ГУВЕРНЕРСТВА

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується формуванням нового мислення, нових поглядів на виховання. З початку 90-х років ХХ століття відроджується новий соціально-педагогічний феномен – сімейне (домашнє) виховання дітей або інститут гувернерства, педагогічна цінність якого полягає у забезпеченні співіснування та взаємодії суспільного та сімейного виховання. Суспільні зміни та перетворення призвели до розшарування населення, формування середнього класу, появи заможних родин, що і стало соціально-економічною передумовою відродження гувернерства. До того ж, існують сім'ї, які потребують допомоги спеціалістів щодо підтримки фізичного та психічного здоров'я дітей, їх адаптації до соціуму, розвитку здібностей та обдарованості. Отже, призначення сучасного інституту гувернерства – задовольнити освітні та виховні потреби, що виникли у сучасних умовах у певних родинах.

Гувернерство розглядається науковцями як цілісна педагогічна система й окрема галузь педагогіки, що вивчає особливості індивідуалізованого формування в домашніх умовах освіченої, гармонійно розвиненої, соціально компетентної, комунікабельної особистості з активною життєвою позицією [3]. Саме сімейний вихователь дозволяє забезпечити особистісно-орієнтований підхід у вихованні й навчанні дітей, саморух і самовдосконалення особистості. Особливу роль домашня освіта відіграє також і у відродженні національної культури, розвитку й становленні українських традицій елітного навчання і виховання, зокрема у формуванні в підростаючого покоління патріотичних почуттів до рідного краю і родини.

Про необхідність відродження домашньої освіти, право громадян на здобуття освіти в домашніх умовах, відповідальність батьків за розвиток дитини як особистості та забезпечення її повноцінною домашньою освітою відповідно до вимог її змісту, рівня та обсягу зазначено і в Законі України "Про освіту". Тому в умовах сьогодення назріла потреба в підготовці сучасних кваліфікованих сімейних вихователів.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є опанування історико-педагогічного досвіду, в якому зосереджено цінні результати науково-методичних пошуків вітчизняних та зарубіжних педагогів, громадських діячів.

Гувернерство як тип освітньо-виховної діяльності не є новим явищем для нашої країни. Ця проблема широко досліджувалась у ХІХ – початку ХХ століття (Н. Зінченко, Л. Модзалевський, П. Каптерев, М. Демков). Підготовка вітчизняних кадрів гувернерів у різних типах навчальних закладів у Російській імперії аналізувалася у працях В. Лядова, С. Миропольського, К. Єльніцького, М. Чехова, П. Максимовича та ін. Як специфічний напрямок розвитку жіночої освіти гувернерство розглядалося у дослідженнях ХХ століття (О. Волков, Г. Колесникова, Ф. Озерська, М. Сєдов, О. Стасова та ін.).

Аналіз наукової літератури з проблеми засвідчив, що педагогами та просвітителями минулого порушено чимало питань, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Серед них:

- виявлення умов розвитку домашнього виховання (І. Герbart, Д. Дідро, Я. Коменський, Дж. Локк, В.Одоевський, І. Песталоцці, Ж. Руссо, Г.Сковорода, К.Ушинський та інші);

- доведення необхідності підготовки вітчизняних домашніх вихователів і вчителів та виділення її складників (Х.Алчевська, В. Євтушевський, П. Каптерев, М. Колоколова, С. Миропольський, К.Ушинський та інші);

- розкриття сутності підготовки домашніх вихователів і вчителів (О. Водовозова, В. Ігнат'єва, П. Каптерев, В. Каховський, П. Лесгафт, Є. Покровський).

В останні десятиліття з'явилася ціла низка наукових досліджень (О. Василевська, С. Купріянов, С. Трошина, А. Ганічева, З. Нагачевська, Н. Романюк, В. Чепурко, О. Зверева, О. Муравйова, О. Белова, Є. Сарапулова, Б. Свірідов, Д. Федоренко та ін.), в яких обґрунтовано психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності сімейних вихователів, розкрито досвід українського народу в руслі родинного виховання і навчання, особливості процесу підготовки сімейних вихователів та вчителів.

Мета статті – розкрити особливості підготовки сімейних вихователів на сучасному етапі розвитку гувернерства.

Сімейний вихователь – спеціаліст, який забезпечує індивідуальний догляд, виховання та освіту в сім'ї дитини віком від трьох до десяти років (до закінчення початкової школи), тому працює у сфері діяльності "людина-людина".

Соціальне замовлення на професію виникло у зв'язку з невідвідуванням дітей дошкільних закладів та груп продовженого дня, а також з доцільністю здійснення індивідуального виховання обдарованих дітей, дітей з девіантною поведінкою, хронічними захворюваннями [7].

Дослідники виявили ті особливості освітньої діяльності сучасного сімейного вихователя, які роблять саме цю професію найкращою для замовника: гнучкість графіка роботи і режиму дитячої діяльності, що забезпечує адаптацію вихованця до умов оточуючого середовища (особливо для дітей, що потребують відповідної корекції); можливість

розширення освітнього простору, використання особистісно-орієнтованої моделі навчання, що дозволяє створити оптимальні умови для розвитку особистісних новоутворень дитини. Технології підготовки сімейного вихователя до освітньої діяльності можуть моделюватися з урахуванням ціннісних орієнтацій сім'ї та національних виховних традицій.

Специфіка домашнього виховання на сучасному етапі у порівнянні з минулим має свої особливості: всебічна освіта дітей має здійснюватися сьогодні не автономно, а у зв'язку із державними навчально-виховними закладами. Вимоги, що висуваються до сімейного вихователя, не обмежуються його особистими якостями, а передбачають фахову підготовку такого спеціаліста, спрямовану на оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками (діагностичними, корекційними технологіями).

Сучасний сімейний вихователь повинен володіти глибокими знаннями про особливості психічного та фізичного розвитку дитини з раннього віку до молодшого шкільного, володіти іноземною мовою, розбиратися у дитячих захворюваннях та взаємостосунках із дорослими, знати методики навчання читання, математики, письму тощо, знати основи етики та етикету. Для оволодіння професією сімейного вихователя потрібні ґрунтовні знання з мови, літератури, історії, географії, біології. Сімейний вихователь повинен вміти надати батькам дитини консультаційну допомогу з питань виховання та навчання, сприяти гармонійним сімейним відносинам.

Робота сучасного сімейного вихователя висуває не тільки високі вимоги щодо його професійної підготовки, а й до особистісних якостей, серед яких перше місце посідають доброзичливість, терпіння, стриманість, щирість у спілкуванні, тактовність, сердечність, спостережливість, любов і повага до людей.

Останніми роками українськими, російськими вченими та освітянами розроблено декілька моделей фахової підготовки домашніх педагогів, де творчо враховується досвід минулого. Докладно вивчають цю проблему Є. Сарапулова [5; 6; 7], А. Ганічева [1], Н. Побірченко [4], Л. Кобилянська [3] та ін.

Певний досвід підготовки зазначених фахівців мають в Україні ряд вищих навчальних закладів (Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Черкаський державний університет імені Б. Хмельницького, Кам'янець-Подільський державний університет імені І. Огієнка, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича та ін.). В Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка підготовка студентів спеціалізації "Сімейне виховання" розпочата 2004/2005 навчального року. Викладачами кафедри був розроблений навчальний план підготовки сімейних вихователів; створені робочі навчальні програми, в яких відображено авторське бачення змісту професійної підготовки майбутніх сімейних вихователів й одночасно використано досвід колег з інших вузів. Поглиблює й конкретизує зміст

підготовки до майбутньої професійної діяльності програма практики студентів – майбутніх сімейних вихователів. Базами практик є дитячі дошкільні заклади, школи-інтернати, групи продовженого дня. Сучасний період позначений збагаченням й удосконаленням навчально-методичного та наукового забезпечення підготовки майбутніх сімейних вихователів.

Навчальний план поєднує цикли гуманітарної та соціально-економічної; математичної та природничо-наукової; професійної та практичної підготовки із зазначенням дисциплін професійно-педагогічної й науково-предметної підготовки, а також дисциплін спеціалізації. Варіативна частина циклу професійної та практичної підготовки включає дисципліни, які визначає ВНЗ та навчальні предмети за вибором студентів.

Підготовка сімейного вихователя передбачає ґрунтовне вивчення предметів психолого-педагогічного циклу і включення таких дисциплін як "Сімейна педагогіка", "Психологія сім'ї", "Актуальні проблеми сімейної педагогіки", "Психокорекція дитячого розвитку".

Чітко структуровані дисципліни методичного спрямування "Методика роботи сімейного вихователя", "Актуальні проблеми методики сімейного виховання", "Теорія і методика сімейного виховання", "Методика художньо-творчого розвитку дітей" дозволяють майбутньому сімейному вихователю отримати як необхідні загальнопрофесійні, так і спеціальні знання й уміння.

Майбутні сімейні вихователі мають змогу опанувати "Музичний інструмент", "Основи хореографії з методикою викладання", "Теорію музики і сольфеджіо", "Практикум дитячого пісенного репертуару", "Дитячі ігри", "Основи педіатрії", "Художньо-педагогічне керівництво дитячою театральною творчістю", "Український дитячий фольклор", "Іноземну мову", "Основи викладання мистецьких дисциплін", "Історію музичного мистецтва", "Технологію приготування страв" та інші навчальні дисципліни, що забезпечать їм належну фахову підготовку.

Поряд з цим, процес цілеспрямованої підготовки передбачає і введення додаткових предметів: спеціальний курс з історії та культури міста і регіону, курс етикету тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що сімейне виховання виникло в сучасних умовах альтернативної і варіативної освіти як нова форма педагогічної діяльності, має власну історію, етапи розвитку та практичний досвід підготовки сімейних вихователів, який слугує фундаментом для осмислення сутності підготовки спеціалістів домашнього виховання в нових умовах сьогодення.

Сучасний етап професійно-педагогічної підготовки сімейних вихователів вимагає використання нових технологій, урахування ціннісних орієнтацій сім'ї, національних традицій, потребує подальшого вивчення й науково обґрунтованого впровадження.

Література

1. Ганичева А. Каким быть домашнему воспитателю-гувернеру / А.Ганичева // Дошкольное воспитание. – 1995. – № 9.
2. Зверева О., Ганичева А. Семейная педагогика и домашнее воспитание / О. Зверева, А. Ганичева. – М.: Академия, 1998.
3. Кобилянська Л.І. Теоретична підготовка соціальних гувернерів у ВНЗ / Л.І. Кобилянська // Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. - № 3. – С.19-23.
4. Побірченко Н. Диплом для гувернантки / Н. Побірченко // Освіта. – 2000. – № 44 (4-11 жовтня). – С.3
5. Сарапулова Є. Виникнення і розвиток гувернерства в Україні / Є. Сарапулова // Рідна школа. – 2001. – № 7.
6. Сарапулова Є. Професійна підготовка гувернерів / Є.Сарапулова // Педагогіка і психологія. – 2000. – №4.
7. Сарапулова Є.Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера / Є.Г. Сарапулова. – Монографія. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.